

Lausunto

09.06.2020

VVTDno-2020-491

Asia: VN/10633/2020

Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraportti

Väliraportissa on kuvattu koronaviruskriisin aikaista digiloikkaa laajasti eri sektoreilla. Katsotteko, että sektorien kehitystyötä on kuvattu riittävällä tavalla?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Katsotteko, että toimet, joita väliraportissa esitetään, riittävässä määrin edistävät tavoitteita? Jos ette, miten toimenpiteitä tulisi täydentää?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Raporttiluonnoksessa on tuotu tarpeellisesti esille se, että yhteiskunnan digitalisoituminen voi sekä lisätä että heikentää yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta (6-luku, pitkän ajan kehityskulkujen arviointi). Digitalisaatioon liittyvät yhdenvertaisuuden riskit liittyvät esimerkiksi erilaisiin digitaalisiin, digilaitteiden ja -yhteyksien kustannuksiin, saavuttavuuteen ja esteettömyyteen sekä kielellisiin esteisiin. Valtuutettu kannustaa työryhmää vielä eri tahojen lausunnot saatuaan varmistamaan, että lopullisiin toimenpide-ehdotuksiin tulee valituksi sellaiset toimenpiteet, joiden toteuttamatta jättämisellä on tunnistettu olevan korkea riski aiheuttaa eriarvioistumista ja epäyhdenvertaisuutta. Syrjinnän vaarassa olevien ryhmien sekä eri väestöryhmiä edustavien tahojen lausunnoissaan esittämät tiedot ja näkemykset on huomioitava tarkasti.

Mitkä toimenpide-ehdotukset tulisi priorisoida? Millä perusteilla?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Yhdenvertaisuuslaki asettaa viranomaisille selkeän ja kattavan velvollisuuden edistää yhdenvertaisuutta.

Toimenpiteisiin tulee valita tasapainoisesti eri sektoreilla yhdenvertaisuutta edistäviä ja tukevia toimia. Toimenpiteiksi tulee valita ja priorisoida kaikki sellaiset toimet, joiden toteuttamatta

jättämisellä on tunnistettu olevan selkeä riski aiheuttaa eriarvioistumista, epäyhtenäisyyttä ja syrjäytymistä. Priorisointia tehtäessä tulee huomioida näkemykset, joita eri väestöryhmiä ja syrjinnän vaarassa olevia edustavat järjestöt ja tahot lausunnoissaan työryhmälle ja muutoin ovat asian ympäriltä esittäneet.

Työryhmän luonnostoimenpiteissä opetussektoria koskevat laitteiden yhdenvertaista saatavuutta koskevat kirjaukset ovat esimerkkejä toimenpiteistä, jotka ovat erityisen tarpeellisia toteuttaa lasten ja nuorten yhdenvertaisten oikeuksien toteutumiseksi. Olennaisia ovat myös digituen tarjoamista koskevat toimet.

Valtuutettu korostaa vahvaan sähköiseen tunnistautumiseen liittyviä nykyisiä ongelmia ja puutteita. On hyvä, että aihe on huomioitu raportissa. Nämä ongelmat on ratkaistava erityisen päättäväisin ja konkreettisin toimenpitein, sillä vahvan sähköisen tunnistautumisen toteutuminen kaikille on yksi avaintekijä yhdenvertaisten oikeuksien toteutumisessa yhteiskunnan digitalisoituessa.

Mitä toimenpide-ehdotusten toteutuksessa tulee huomioida?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Raporttiluonnoksessa on nyt mainittuna se, että toimenpiteitten vaikutusten arvioinnissa on tehtävä nimenomaisesti myös yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi. Tälle olennaiselle kirjaukselle olisi hyvä löytää lopullisesti raportissa näkyvämpi paikka, esimerkiksi toimenpide-ehdotuslistan yhteydestä. Maininta raportin keskellä 6. luvun johdantotekstissä jäänee monilta lukematta tai unohtuu toimenpiteitten toimeenpanovaiheessa.

Digitalisaation edistämiseen ja käsillä olevan selvitykseen liittyy tekoälyn lisääntyvä hyödyntäminen. Hallitusohjelman mukaan ”Hallitus seuraa tekoälyn käytön vaikutuksia ihmisten yhdenvertaisuuteen. Varmistetaan, ettei tekoälyjärjestelmissä hyödynnetä välittömästi tai välillisesti syrjiviä toimintamalleja.” Tämä tärkeä tavoite tulee näkyä myös käsillä olevassa selvityksessä ja siihen kirjattavissa toimenpide-ehdotuksissa. Esimerkiksi luonnostoimenpide-ehdotukset 10 sekä 33-36 olisivat sopivia paikkoja kiinnittää asiaan huomiota. Tekoälyä kehitettäessä ja hyödynnettäessä on toteutettava kattavasti velvollisuutta edistää yhdenvertaisuutta, mikä ei siis tyhjenny vain velvollisuuden ehkäistä syrjintää.

Yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi on tarpeen tehdä myös selvitykseen liittyvien lainsäädäntöhankkeiden toteuttamisessa. Nykyisissä lainvalmisteluohjeissa ohjeet yhdenvertaisuusvaikutusten tekemiseksi ovat kuitenkin varsin suppeat (Säädösehdotusten vaikutustenarviointi: Ohjeet, OM 2007). Ohjeita olisikin tältä osin tarpeen pikaisesti päivittää.

Toimenpide-ehdotuksissa on viitattu jo käynnissä oleviin hankkeisiin, joiden osana toimenpiteitä voidaan edistää. Tunnistatteko muita hankkeita, joihin toimenpiteet tulisi kytkeä?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Keitä toimenpiteissä ja niiden toteutuksessa/mahdollisissa tulevissa hankkeissa tulisi olla mukana ja miten hankkeet tulisi resursoida? Olisitteko itse halukas osallistumaan toteutukseen?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Toimenpiteitten suunnittelu- ja toimeenpanovaiheessa on varmistettava eri väestöryhmien näkemysten kuuleminen ja mahdollinen halukkuus osallistua toimeenpanoon (esimerkiksi vammaisjärjestöt ja eri kieliryhmiä edustavat tahot).

Vapaamuotoinen lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Valtuutettu kiittää lausuntopyynnöstä ja korostaa tässä lausunnossaan aiemmin esille nostamia seikkoja, kuten eri väestöryhmien asiantuntemuksen hyödyntämistä toimenpide-ehdotuslistassa sekä yhdenvertaisuuden edistämiselvoitteen ja syrjinnän kiellon huomioimista myös tekoälyä hyödynnettäessä.

Koska yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta edistävän potentiaalin lisäksi digitalisaatiolla on ilmeiset riskit lisätä epäyhdenvertaisuutta ja syrjäytymistä, olisi tämä näkökulma tarpeen tuoda esille jo aivan raportin alussa keskeisenä raportin sisältöön liittyvänä kysymyksenä.

Yksittäisenä sisältökommenttina tuomme esille sen, että pankkipalveluita ja pakettiautomaatteja koskevan kirjauksen pohjalta saattaa syntyä kuva, että näiden palveluiden osalta esteettömyys, saavutettavuus ja yhdenvertaisuus toteutuisivat nykyisellään (luonnosraportin sivulla 30). Tätä sinänsä hyvinkin aiheellista näiden palveluiden esille nostoa olisi tarpeen muokata siten, että raportista korostuisi olevan erityisen tärkeää varmistaa näidenkin palveluiden yhdenvertaisuus.

Lopuksi kiinnitämme huomion vielä yleisesti siihen, että digitalisaation vaikutuksia arvioitaessa ja tarpeellisia toimenpiteitä mietittäessä on huomioitava myös kielellisten oikeuksien yhdenvertainen toteutuminen sekä tarve varmistaa varsinkin viranomaispalvelut riittävästi eri kielillä. On tarpeellista, että nämä seikat todetaan raportissa selkeästi.

Valonen Tiina
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto